

BASRA'DA KATAR AÇMAZI

Abdurrahman ARSLAN*

ÖZ

Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri öncülüğünde 2017 Haziran ayında Orta Doğu bölgesinde yaşanan krizin üzerinden yaklaşık bir buçuk yıl geçmesine rağmen kriz hala devam etmektedir. Yaşanan krizin, bölge ülkeleri, Katar ve uluslararası ilişkiler literatürü açısından önemli sonuçları olmuştur. Körfezin parlayan ülkesi Katar'ın sahip olduğu doğal kaynaklar ve şu anki konjonktür bu krize dayanabilmesini sağlamış diğer yandan kriz Katar'ın eksiklerini daha ciddi şekilde görmesini sağlayarak dününden ders çıkarabilmesini sağlamıştır. Diğer yandan ise Katar'a ciddi baskı uygulayan anti-Katar bloğu ülkelerinin de bu krizden kendilerinin de zarar gördüğü ortaya çıkmıştır. Katar'ın jeopolitik konumu sebebiyle, bu açmazı nihayete erdirse bile bölgede sürekli sorun yaşama ihtimali mevcut olacağından ötürü, özellikle çıkar tanımlamalarını dikkatli hesaplamalar ile yaparak, olası krizlerde uygulamaya konulabilecek acil eylem planları oluşturması, bölge dışı ülkelerle müttefiklik kurmak veya anlaşmalar yapmak yoluyla, ticari yatırımlara giderek karşılıklı bağımlılık oluşturma yoluyla "incinebilirliğini" azaltması hayati görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Katar, Ortadoğu, Körfez, Katar Krizi, Basra Körfezi
JEL Kodları: F50, F53, F51

QATAR DEADLOCK IN BASRA

ABSTRACT

Despite the fact that about a year and a half have passed since the crisis in the Middle East region in June 2017 under the leadership of Saudi Arabia and the United Arab Emirates, the crisis is still ongoing. The crisis has had important consequences in terms of the literature of international relations, for the countries of the region and for Qatar. The natural resources of Qatar, which is the shining country of the Gulf, and the current conjuncture have enabled it to withstand this crisis, while the crisis has allowed Qatar to learn from the past by underlining its weaknesses. On the other hand, anti-Qatar bloc countries, which have been putting serious pressure on Qatar, have also suffered from this crisis. Because of the geopolitical position of Qatar, even if the crisis ends, careful calculating of benefits, creating urgent action plans that can be put into practice in possible crises, establishing alliances with foreign countries to reduce its "vulnerability" by increasing interdependence are crucial for Qatar.

Keywords: Qatar, Middle East, Gulf, Qatar Crisis, Persian Gulf
JEL Codes: F50, F53, F51

---

* Araştırma Görevlisi, Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-mail: aarslan@bandirma.edu.tr, Çalışma, "Yükselen Güç Katar: Küçük Devlet Büyük Aktör?" adlı tez çalışmasından türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Günümüz uluslararası ilişkilerde Ortadoğu Bölgesi her daim olumlu-olumsuz gelişmelerin yaşandığı merkez coğrafyalardan biri olarak hem devlet adamlarının hem de akademisyenlerin ilgi-araştırma odağı halindedir. Basra Körfezi'nde bulunan Katar ise özellikle sahip olduğu doğal gaz rezervleriyle bölgenin zengin bir aktörü konumuna gelmiştir.

Katar Basra Körfezi kıyısında künye olarak Ortadoğu'da yer alan, Arap yarımadası olarak adlandırılan bölgenin Basra Körfezi kıyısında, tek sınır komşusu Suudi Arabistan olan ancak çevresinde Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Kuveyt gibi körfez ülkeleriyle de komşu olan 11 bin 586 kilometrekare yüzölçümüne sahip 130 diğer bir ifadeyle Şattü'l Arap'tan Hürmüz Boğazına kadar Basra Körfezinin içine doğru küçük bir yarımada devletidir (Başkan, 2011: 32).

Katar'ı önemli yapan elbette sadece Ortadoğu'da yer alan bir ülke olması değildir. Katar yaklaşık 2,6 milyon nüfusa sahip, yüzölçümü olarak 11,437 kilometrekare toprak üzerinde bulunan fiziki ve sayısal manada dünyadaki birçok devletten küçük bir devlettir. Buna rağmen 179,5 Milyar Amerika Birleşik Devletleri (ABD) doları gibi ciddi bir gayri safi yurtiçi hasılaya ve 67.995 ABD doları kişi başına düşen milli gelire sahip olması, Katar'ı ister istemez merak konusu olarak öne çıkarmaktadır (*Katar Ülke Bülteni*, 2017: 1-3).

Katar bağımsızlığını kazandığı 1971 yılından bu yana (Peterson, 2006: 732) inanılması güç bir değişim geçirmiştir. Geçmişe bakıldığında inci ticareti ve balıkçılık yaparak gelir elde eden bu ülke (Ermağan & Gümüş, 2014: 305) özellikle gelir kaynaklarının yaşadığı dönüşüme paralel bir evrim süreci geçirmiştir. Keşfedilen petrol ve doğalgaz yatakları sayesinde bugün dünyada Rusya ve İran'ın hemen ardından doğalgaz kaynağı bakımından 3.sırada gelen Katar (Koçgündüz, 2011: 72) bu rezervlerin sağladığı gelire dayalı olarak 2009 yılı itibariyle kişi başına düşen milli gelir bazında dünyada 75 bin 956 dolar ile ilk sırada bulunmaktadır.

Güncel veriler ışığında Katar'ın 2017 kişi başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'nin 67.995 dolara gerilediği görülmektedir (*Katar Ülke Bülteni*, 2017: 3). Bu gerilemenin sebepleri arasında son dönemde yaşanan Katar krizi en büyük sebeplerden bir tanesi olarak gösterilebilir.

Bu çalışma da Basra körfezinde 2017 yılında yaşanan ve hala devam etmekte olan krizin oluşum sürecini, sebeplerini ortaya koyarak Basra'da yaşanan açmazın, Katar bağlamında ve uluslararası ilişkiler bağlamında ortaya çıkardığı sonuçların altını çizmektedir.

2. AÇMAZIN NEDEN OLDUĞU KRİZ

Son yılların gözde ülkesi, uluslararası alanda kendisinden fazlaca söz edilmeye başlamış Ortadoğu'nun küçük ülkesi Katar, 5 Haziran 2017 sabahı uluslararası gündeme yeni bir başlık ile manşet olmuştur. Başlarında Suudi Arabistan olmak üzere Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'in de

aralarında bulunduğu Arap ülkeleri bloğu Katar'la bütün diplomatik ilişkilerini kestiklerini ve ticari ilişkilerini askıya aldıklarını duyurmuştur. İlâveten diplomatik temsilcilerinin kendi topraklarını terk etmesi için 48 saat süre tanındığını, 14 gün içinde Katar vatandaşlarının ülkelerini terk etmesi gerektiğini ilan etmişler, hava sahalarını, kara sınırlarını ve deniz limanlarını Katar'ın kullanımına kapatmışlardır (Akdoğan, 2017: 18). Blok tarafından öne sürülen gerekçe Katar'ın terörist grupları finansal olarak desteklediği iddiasıdır. Dahası blok ülkeleri Katar'ın devlet destekli kanalı olan El-Cezire televizyonun Ortadoğu ve Afrika'da yer alan terörist grup ve isyancılar için haber kanalı olarak işlev gördüğünü öne sürmekteydiler (Naheem, 2017: 266).

Krizin ilgi çekici bir noktası ABD Başkanı Donald Trump'ın Suudi Arabistan ziyaretinin hemen arkasından gerçekleşmiş olması ve ABD'nin bu ziyaret sırasında Suudi Arabistan ile 460 milyar dolarlık silah satışını içeren bir anlaşma yapmış olması olarak göze çarpmaktadır (Öztürkler, 2017: 78).

Krizin devamında Yemen, Doğu Libya Hükümeti gibi aktörler de Katar'la olan ilişkilerini kestiklerini açıklamış, Suudi Arabistan Katar'a ait El-Cezire televizyonun Suudi Arabistan'da ki ofisini kapatmıştır (Middle East Monitor, 27.03.2018). Katar'a karşı blok içerisinde zamanla, Moritanya, Maldivler, Mauritis, Senegal, Çad, Nişer ve Komor gibi ülkelerde yer almış ve büyükelçilerini geri çekmişlerdir. Ürdün ve Cibuti ise Katar'la diplomatik ilişkilerinin seviyesini düşürmüştür. Tarih 15 Haziran'ı gösterdiğinde artık Katar'a karşı Arap bloku ülkelere destek veren ülke sayısı 15'i bulmuştur (Akdoğan, 2017: 18). Bölge ülkelerinden Kuveyt ve Umman krize bir taraf olmak yerine tarafsız kalmayı ve taraflar arasında bir şekilde bir çözüm yolu üretilmesini sağlamayı amaçlamışlardır (Naheem, 2017: 266).

Krizin çıkış noktası ile ilgili olarak bazı kaynaklarda ise, Twitter'da yayılan bir haberin, Katar Emiri Şeyh Tamim'in, ABD Başkanı Donald Trump, İran, İsrail ve Hamas ile ilgili çelişkili ifadeler içeren açıklamalar yaptığını öne sürmesi ve buna ek olarak Katar Dışişleri Bakanı'nın da Mısır'dan ve birçok Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkelerinden Katar'lı diplomatların çekileceğini ifade ettiğini öne sürmesinin krize sebep olduğunun iddia edildiği görülmektedir. Katar bu söylentilerin tamamen hackerlar tarafından üretildiğini iddia etse de Suudi'ler ve müttefikleri ikna olmamıştır (Atanasiu, 2017: 109).

3. NEDEN AÇMAZ?

Krizin bu denli büyümesinin altında yatan bazı sebepler göze çarpmaktadır. Öncelikle Katar özellikle İran'a karşı olmakla birlikte genel manada Körfez ülkelerinden farklı bir dış politika izlemektedir. El-Cezire televizyonunun da tahrik edici yayınlar yaptığı ileri sürülmektedir. Diğer yandan ülke bazında değerlendirildiği taktirde aslında her ülkenin görece olarak kendi özel sebepleri bulunmaktadır. Örneğin Birleşik Arap Emirlikleri Katar ile bir ekonomik rekabet içerisinde. Mısır'a bakıldığında Katar'la yaşadığı karşıtlığın daha çok Müslüman Kardeşler yüzünden olduğu söylenebilir.

Suudi Arabistan'ın en büyük motivasyonu ise şüphesiz Katar'ın İran ile olan ilişkisidir (Diriöz, 2017: 29).

Katar ve diğer Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkeleri arasında ki ayrışma aslında en çok Arap Baharı dönemine dayanmaktadır. İki taraf arasında Arap Baharı döneminde yaşanan olayları yorumlama ve daha da önemlisi bu olaylara karşı oluşturdukları davranış biçimleri arasında farklılıklar söz konusudur. KİT komşularının aksine Katar, Arap dünyasında yaşanan rejim değişikliklerini aktif bir şekilde desteklemiştir. Katar Mısır'da Müslüman Kardeşler, Gazze'de Hamas, Tunus'ta Nahda partisi, Libya ve Suriye'de ki sayısız milisler de dahil olmak üzere birçok İslamcı aktöre olumlu medya sunumu yapmıştır. Buna karşılık olarak ise Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan, Katar'ın bölgedeki çıkarlarını engellemek için, Mısır'da Mursi'nin devrilmesine destek olmuş, Suriye'de ve Libya'da Katar'ın karşı tarafında yer almışlardır (Stephens, 2017: 12).

Katar ile yaşanan bu ayrışma 2014 yılında aslında yine bir diplomatik krize sebep olmuştur. Yaşanan karşıtlıklardan ötürü Bahreyn, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri 5 Mart 2014 tarihinde Katar'daki diplomatlarını geri çekmişlerdir (Abdullah, 2014: 6). Fakat o zaman ki kriz ile 2017 krizi arasında önemli bir fark vardır. O zaman ki kriz diplomatik seviyede kaldığı halde bu sefer Katar ciddi yaptırımlara maruz kalmıştır.

Bir araştırma krizin ardında yatan sebeplere dair çarpıcı bir bilgi paylaşmaktadır. Araştırmada Katar'ın hacklenme iddialarından dört gün önce Twitter'da Katar aleyhinde “Katar terörizmin kaynağıdır.” Anlamına gelen bir hashtag trend olduğu ifade edilmektedir. Hashtag kullanılarak yapılan yorumlarda görünen ise Katar'ın İran, Hamas ve Müslüman Kardeşler ile olan ilişkilerinde aynı temaya sahip menfi yorumlar olmasıdır. İlaveten bu yorumların birçoğunun bot (sanal) hesaplar tarafından yapılarak gündem yaratıldığı gözlenmiştir. Aynı senaryo “El-Cezire Kral Selman'ı aşağılıyor” şeklindeki “hashtag” üzerinde de tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre bu “hashtag” üzerinden yorum yapan hesapların %20 si bot hesaptır (Jones, 2017: 8-9).

Bu bot hesaplar Katar'a yönelik organik bir nefret ya da öfke olduğu sonucuna götürmek için yeterli değildir. Ancak tek bir fikri bina etmek adına orkestra edilen bu hesapların Katar'a yöneltilen suçlamaları meşru kılma amacıyla olduğu da göz ardı edilmemelidir.

3.1. Müslüman kardeşler ilişkisi

Arap Baharı sonrası döneme bakıldığında Katar ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ndeki ülkeler arasında siyasi anlamda farklı taraflarda bulunma durumu gözlenmektedir. Krizin ardında yatan sebeplerden bir tanesi de Katar'ın Müslüman Kardeşler'e ve Filistin'de Hamas'a destek vermesi özellikle Mısır'ı hayli rahatsız etmiştir (Diriöz, 2017: 30). Diğer yandan Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri de Müslüman Kardeşleri terör örgütü olarak nitelemiştir. Ancak Katar Mısır'da Muhammed Mursi'nin devrilmesinden sonra Mısır hükümetinin yasakladığı Müslüman Kardeşler'e

belli bir platform hazırlamıştır. Bu sebeple Suudi Arabistan Katar'ı teröristlere destek olmakla suçlamıştır (BBC Türkçe, 01.04.2018).

3.2. İran'la olan ilişkiler

Katar Emiri'nin ABD'yi İran karşısında iki yüzlü davranmakla itham ettiği iddiası krizin İran'la olan ilişkiler tarafının ilk hususudur. İkinci husus ise; Katar çok büyük bir sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ihracatçısı olup ihracatının büyük bir kısmını da Uzakdoğu'ya yapmaktadır. Bu da doğalgaz konusunda Rusya ve İran'la bir rekabet içerisinde olmasına rağmen çıkarlarının da belli noktalarda örtüştüğünü göstermektedir. Katar'ın İran'la olan ilişkilerinde diğer KİK üyelerinden farklı olarak iyi ilişkilere önem vermesinin bir diğer sebebi ise Katar ve İran'ın doğalgaz sahalarının deniz altında komşu olmalarıdır. Dördüncü bir faktör ise Katar'ın LNG ihracatı ve petrol ihracatı için Hürmüz boğazına ihtiyaç duymakta ve bu yüzden İran'la ilişkilerine önem göstermektedir (Diriöz, 2017).

3.3. Medya ve El-Cezire

Katar Emir'inin basına yansıyan ancak yalanlanan açıklamalarının arkasından Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Mısır ve Suudi Arabistan Katar'a sert tepki gösterip Katar merkezli haber sitelerini engellemeye başlamıştır. Katar ise bu adıma karşılık Birleşik Arap Emirlikleri'nin Washington Büyükelçisi El-Yusuf El-Uteybe'ye ait olduğu öne sürülen elektronik postaları yayınlamak misilleme yapmıştır. Suudi Arabistan ise Katar'ın medya kuruluşlarını provoke amaçlı olarak kullandığını öne sürmüştür (BBC Türkçe, 01.04.2018). Burada El Cezire'ye bir parantez açmak gerekmektedir. El-Cezire televizyonu birçok ülkede yayın yapmakta ve diğer Arap rejimlerini eleştiren yayınlarıyla tepki toplamaktadır. El-Cezire'nin Katar rejimini eleştirmede de altı çizilmekte ve El-Cezire'nin yarattığı kamuoyu da El-Arabiya televizyonu aracılığı ile dengelenmektedir (Diriöz, 2017: 30).

Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan medya organlarında bu olayları müteakiben Emir'in basına yansıyan ve yalanlanmış açıklamalarını tamamen doğru kabul eden birçok haber yer almış, Katar'a İran ya da Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) arasında bir tercih yapması gerektiği söylenmiştir (Ulrichsen, 2017: 6).

Suudi Arabistan, krizin medya ayağında El-Cezire'nin Riyad ofisini kapatmış, Yemen'deki terörist gruplara destek verdiği ve Suudi Arabistan'da bölünmeyi teşvik ettiği gerekçesiyle El-Cezire'nin Arabistan'da yayın yapabilme iznini kaldırmıştır. Bu ambargoya belli bir süre sonra Ürdün'de destek vermiştir. Dahası örgütlü bir karalama kampanyası sonucunda El-Cezire'nin Arapça Twitter hesabı bile kısa bir süreliğine askıya alınmıştır (Efe, 2017: 40).

3.4. Birleşik Arap Emirlikleri – Katar rekabeti

Birleşik Arap Emirlikleri Abu Dabi ve Dubai gibi markalaşmış şehirleriyle, Katar ise Doha'da ki yatırımları ile ekonomi, turizm, markalaşma, enerji sektörü gibi konularda birbiriyle rekabet eden iki

ülkedir. Bu rekabet belli noktalarda çıkar çatışmasına da dönüşebildiğinden krizde Abu Dabi'nin Suudi Arabistan'ın hemen yanında olan ülke olması da belli ölçüde anlaşılabilir.

3.5. Amerikan faktörü

ABD'nin Katar krizinde bazen doğrudan bazen ise dolaylı olarak etkisi mevcuttur. Hali hazırda Katar önemli bir ABD müttefikidir. Daha önce bahsedildiği üzere Amerikan ordusunun merkezi komutanlığı ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM)'nın önemli bir üssü Katar sınırları içerisinde bulunmaktadır. CENTCOM Amerikan'ın kriz bölgelerine yakın ileri karakol görevi gören bir organıdır. Katar, ABD perspektifi ile bakıldığında Irak ve İran'a yakın konumuyla ABD için önem arz etmekte olup Katar tarafından da bakıldığında doğal rezervlerini korumak için küçük bir nüfusa sahip olmasından ötürü ABD şemsiyesi altında bulunmak stratejik görünmektedir (Diriöz, 2009: 62).

Krizin hemen öncesinde ABD Başkanı Donald Trump Suudi Arabistan'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyarette 460 milyar dolarlık silah anlaşması imzalanmıştır (Öztürkler, 2017: 78). Bu olayın arkasından da Katar'a karşı tecrit başladığında Başkan Donald Trump tecrite destek vermiştir. İlerleyen günlerde ise Başkan Donald Trump kötüleşen krizin çözümüne yardımcı olmayı teklif etmiştir. Yine ilginçtir ki Suudi Arabistan'a 460 milyar dolarlık silah satışı yapan ABD bu süreçten sonra Katar ile de 12 milyar dolarlık F-15 savaş uçağının satın alınmasına dair bir anlaşma imzalamıştır. Tarih 6 temmuza geldiği zaman ABD Körfez ülkeleri arasındaki anlaşmazlıktan endişe duyduğunu belirtmiştir. İronik olan ise ABD istihbaratının bu silah anlaşmasının arkasından Katar'ı bu izolasyona sürükleyen hack meselesinin Birleşik Arap Emirlikleri tarafından düzenlendiğini iddia etmesidir. 21 temmuza geldiğinde ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson

¹ Katar'ın terörle mücadelesini överek boykot eden ülkelere boykotu sonlandırma çağrısı yapmıştır (Middle East Monitor, 28.04.2018).

Süreç içerisinde ABD Başkanı Donald Trump ve ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'ın birbirlerinden sadece birkaç saat farkla konu hakkında birbirleriyle ters düşen açıklamalar yapmaları başka bir ilgi çekici nokta olmuştur. Yine ilerleyen dönem de ABD Dışişleri Bakanlığı bir basın açıklaması yaparak Katar'ı suçlayan ülkelerin suçlamalar konusunda delil sunamadıklarını belirtmiş ve iki tarafı da yapıcı diyaloga davet etmiştir. Son olarak ABD'nin El-Cezire'nin kapatılmasıyla ilgili talepleri basın özgürlüğüne darbe olarak nitelemesi de Başkan Trump'ın basınla olan çatışmacı ilişkileri göz önüne alındığında bir tutarsızlık oluşturmaktadır (Diriöz, 2017: 30-31).

---

¹ 13 Mart 2018 tarihinde ABD Başkanı Trump, Rex Tillerson'ın yerine ABD Dışişleri Bakanlığı görevine CIA direktörü Mike Pompeo'yu getirmiştir.

3.6. Katar'a yöneltilen 13 talep

Tarihler 22 Haziran 2017'yi gösterdiğinde krizde Katar'ın karşısında yer alan ülkeler boykotun sona ermesi ve müzakerelerin başlaması için Katar'ın 13 maddelik bir talep listesine 10 gün içerisinde uymasını istemişlerdir.

Kriz süreci içerisinde Katar'a yöneltilen 13 talep şu şekildedir;

- 1- İran'la diplomatik ilişkilerini kesin ve misyonlarını kapatın. Devrim Muhafızları'nı Katar'dan çıkarın ve İran'la askeri iş birliğini kesin. Sadece ABD yaptırımları ve uluslararası yaptırımlarla uyumlu ticareti serbest bırakın.
- 2- Terör örgütlerine özellikle Müslüman Kardeşler, Devlet'ül Irak ve's Şam (DAEŞ), El Kaide ve Hizbullah'a yönelik tüm ilişkinizi kesin ve resmi olarak bu grupları terörist ilan edin.
- 3- El Cezire ve ona bağlı tüm kuruluşları kapatın.
- 4- Katar'ın doğrudan ya da dolaylı olarak fonladığı Arabi21, Rassd, Middle East Eye gibi haber kaynaklarını kapatın.
- 5- Katar'da bulunan Türk askeri varlığını derhal sona erdirin ve Türkiye ile ortak askeri iş birliğini sonlandırın.
- 6- Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır, Bahreyn, ABD ve diğer ülkeler tarafından terörist olarak tanımlanan bireyler, kuruluşlar ve gruplara yönelik her türlü finansmanı sonlandırın.
- 7- Suudi Arabistan, BAE, Mısır, Bahreyn uyruklu olan terörist unsurları ve aranan şahısları ülkelere iade et ve onlara ait tüm varlıkları dondurarak ikametleri, eylemleri ve finansmanları ile ilgili bütün bilgileri verin.
- 8- Egemen ülkelerin içişlerine karışmayı bırakın. Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn'den gelenlere vatandaşlık verilmesini durdurun. Bu ülkelerin yasalarını ihlal etmiş kişilere verilen vatandaşlıkları geri alın.
- 9- Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn'de ki siyasal muhalefetle olan temaslarınızı sonlandırın ve bu gruplarla alakalı tüm dosyaları teslim edin.
- 10- Katar yüzünden son yıllarda ortaya çıkan can ve mal kayıplarını tazmin edin. Tutar Katar'la birlikte belirlenecektir.
- 11- 2014 yılında Suudi Arabistan ile varılan anlaşmaya paralel olarak, askeri, politik, sosyal ve ekonomik olarak diğer Körfez ülkeleri ve Arap ülkeleriyle de ekonomik konularda ortak paydada hareket edin.
- 12- Katar'a tebliğ edilmesinden sonraki 10 gün içinde tüm talepleri kabul etmelisiniz aksi takdirde liste geçersiz hale gelecektir. Bu liste, Katar'ın uymayı reddettiği durumlarda ülkelerin neler yapacaklarını belirtmemektedir.

13- Talepleri kabul ettikten sonraki ilk yıl için aylık olarak, ikinci yılda çeyrek başına bir kez, takip eden 10 yıl boyunca, Katar uyumluluk açısından yıllık olarak izlenecektir (TheNationalUAE, 01.04.2018).

Bu 13 madde hukuktaki ölü doğma kavramına benzemektedir. Talepler temelden sakat olmakla birlikte Katar'ın egemenlik haklarına bir saldırı içermektedir. Zaten Katar'ın terörizme destek olduğuna dair somut kanıtlar sunamayan ülkeler bloğuna karşılık haksız bir ambargo uygulanan Katar'ın bu maddelere uyması beklenmemektedir. Bu yüzden 13 talep maddesi daha sonra yerini 6 prensibe bırakmıştır. Bu prensipler ise şu şekildedir.

- 1- Aşırıcılık ve terörün her formuyla mücadele edeceğini, barınmalarına izin vermeyeceğini ve finansmanlarına engel olacağını taahhüt et.
- 2- Nefret ve şiddeti körükleyici her türlü konuşma ve hareketten vazgeç.
- 3- 2013 Riyad anlaşmasına ve 2014'te devam eden sözleşmeye tamamen uy.
- 4- Mayıs 2014'te Riyad'da yapılan Arap İslami Amerikan Zirvesi'nin sonuçlarına uy.
- 5- Devletlerin iç işlerine müdahale etmekten ve yasadışı kuruluşları desteklemekten kaçın.
- 6- Uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden her türlü aşırıcılık ve terörü karşına al (Doha News, 02.04.2018).

4. KRİZİN SONUÇLARI

Katar krizi ilk başladığı günlerde Katar'ın meseleye olan ilk tepkisi kendisine ambargo uygulayan ülkelerin ellerinde meşru bir gerekçelerinin olmadığını atılan adımların ise egemenliğinin ihlali olduğunu belirtmesi olmuştur. Katar sürecin en başında tamamen kurgu iddialar ile ve tamamen yalanlara dayanan suçlamalarla kendisine yönelik bir kampanya yürütüldüğünü ifade etmiştir (Reuters, 06.04.2018).

Katar Dışişleri Bakanı Şeyh Muhammed bin Abdurrahman El-Tani Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn tarafından koordine bir şekilde Katar'la olan ilişkilerin kesilmesi konusunda Kuveyt'in arabuluculuğu ile görüşmelere hazır olduklarını ifade etmiştir (ArabNews, 06.04.2018).

Katar Ulusal İnsan Hakları Komitesi zarar gören vatandaşları işaret ederek ambargo uygulayan ülkeler hakkında uluslararası bir hukuk süreci başlatacağını ifade etmiştir. Komisyon başkanı Ali bin Smaikh al-Marri 20 yıldır Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaşayan bir Katar vatandaşının 20 yıldan sonra Katar'a sınır dışı edildiğinde, evi, işi ve geliri olamayacağından ötürü bunun bir insan hakları ihlali örneği teşkil ettiğini belirtmiştir (Al-Jazeera, 25.04.2018).

Komşuları tarafından ablukaya alınan Katar, Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan açıklamalara göre, eski ABD Adalet Bakanı John Ashcroft'un firmasıyla anlaşma yaparak terörle mücadelesinin mercek altına alınmasını talep etmiştir. Firma, Katar'ın, kara para aklama ve terörün finansmanının

engellenmesi konundaki çabalarının mercek altına alıp faaliyetleri ile ilgili rapor oluşturarak zayıf noktalar konusunda Katar'a yol göstermesi beklenmekteydi. Aynı zamanda firmanın ABD'de lobi faaliyetleri göstermesi de düşünülmekteydi (Bloomberg, 07.04.2018).

2011 yılında Katar emirinin danışmanı ve Bahreyn'de muhalefet lideri arasında geçen bir konuşmanın kaydının Bahreyn haber ajansı tarafından Katar'ın Bahreyn hükümetini devirmeyi teşvik ettiği suçlaması ile yayınlanmasına karşın Katar Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamayla bu telefon konuşmasının Bahreyn yetkililerin bilgisi dahilinde 2011'de Bahreyn hükümeti ve muhalefeti arasında yaşanan huzursuzluğun giderilmesi için gösterilen çabanın bir parçası olduğunu ifade ederek hükümeti devirme suçlamasını kesin bir dille reddetmiştir (Al-Jazeera, 07.04.2018).

Katar Hükümet Sözcüsü Saif Bin Ahmed ambargo uygulayan ülkelerin ellerinde meşru bir gerekçeleri olmamasına rağmen Doha'nın imajını ve itibarını lekelemek için blok ülkelerinin terörizmi bir reklam kampanyası gibi kullandıklarını ifade etmiştir (Bloomberg, 01.05.2018).

Tarihler 19 Haziran'ı gösterdiğinde Katar üzerindeki ambargo kaldırılmadan müzakere etmeyeceğini belirtmiş ve diğer yandan Yemenli diplomatların ülkeyi terk etmesi için 48 saat süre tanındığını ifade etmiştir. Katar Dışişleri Bakanı şu ana kadar ambargonun kaldırılması için herhangi bir çaba ve ilerleme göremediklerini, müzakerelerden bahsedilebilmesi için öncelikle ambargonun kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Dışişleri Bakanı Katar'ın içişlerinin yalnızca Katar'ı ilgilendireceğini, el Cezire'nin de Katar'ın içişlerine ait olduğunu ve içişlerini de başka ülkelerle müzakere etmeyeceğini belirtmiştir (Reuters, 07.04.2018).

Katar 3 Temmuz 2017'de kendisine yöneltilen 13 maddelik talepler listesine, iki taraf arasında arabuluculuk yapan Kuveyt emiri aracılığıyla yanıt vermiştir (Independent, 07.04.2018).

17 temmuzda ise Katar, ABD'de ortaya çıkarılan istihbarata göre Katar haber ajansına yönelik hack olayının arkasında BAE'nin olduğunu tespit edilmesinin ardından Birleşik Arap Emirlikleri'ne yönelik hukuki süreç başlatacağını ilan etmiştir (Independent, 08.04.2018).

Katar'ın Amerika Birleşik Devletleri ile terörizmin finansmanını engellemek amacıyla imzaladığı anlaşmadan bir hafta kadar sonra Katar Emiri Şeyh Tamim, terörle mücadele yasalarını değiştirmek için bir kararname yayınlamıştır. Bu hareketle kendisine yöneltilen terörizmi finanse etme suçlamalarını bertaraf etme çabası içinde olduğunu göstermiştir (Voa News, 09.04.2018).

30 Ekim 2017 tarihinde Katar Emiri Şeyh Tamim, Katar'ın egemenliğinin kendileri için kırmızı çizgi olduğunu ve Doha'nın egemenliğine yönelik hiçbir müdahaleyi kabul etmeyeceğini ifade ederek, boykot uygulayan ülkelerin özgür ifadeye ve basın özgürlüğüne tahammüllerinin olmadığını çünkü bunu kendilerine bir tehdit olarak gördüklerini ifade etmiştir (Al-Jazeera, 10.04.2018).

Ekonomist dergisinde yer alan bir makale Katar'ın kriz sürecinde ekonomisinde yaşadığı sıkıntıyı ironik bir dille aktarmaktadır. "Körfezdeki en büyük sigortacı ülke kendi sigortasını da yapmış

olmalıydı.” Geçen yıl BAE’den 30 milyon dolarlık sigorta primi toplayan Katar diplomatik kriz döneminde bu anlaşmanın iptal edilmesinden dolayı bu gelirden mahrum olmuştur. Katar Sigorta’nın hisse senedi fiyatları %30 düşüş yaşamıştır. Katar dünyada ki refah seviyesi en yüksek olan ülkelerden birisi olarak bunu tolere etme imkanına sahiptir. Ancak bunun maliyeti çok büyük olacaktır. Örneğin ekonomide güveni tazelemek adına Katar ekonomisine 340 milyar dolarlık rezervlerinden 39 milyar dolar enjekte ederek krizin etkisini hafifletmeye çalışmıştır. Diğer yandan geçen yıl ülkeye gelen turistlerin yarısı körfez ülkelerinin vatandaşları iken bu sayıda krize paralel olarak %70’lik bir düşüş yaşanmıştır. Otel doluluk oranlarında ise %10’luk bir düşüş göstermiştir (Economist, 05.04.2017).

Katar hem ithalat hem de ihracat alanında çok opsiyonlu çalışan bir ülkedir. Ancak bulunduğu konum itibariyle tek kara sınırının Suudi Arabistan ile olması ve Suudi Arabistan’ın da krizin başını çeken ülke konumunda bulunmasından dolayı Katar’ın karayolu giriş ve çıkışı kriz süresinde tamamen kapanmıştır. Bunun da içeride oldukça fazla soruna yol açması beklenebilir.

“2,25 milyonluk nüfusuyla oldukça küçük bir ülke sayılan Katar, yine de bu nüfusa yetecek gıdayı üretmekten oldukça uzaktır. Ülke içinde gıda üretimi, hızla yok olan ve kötü yönetilen yeraltı suları, çorak topraklar ve çok az miktarda gerçekleşen yağışlar ve aşırı sıcaklıklar gibi nedenlerle yetersiz ve çok zordur.” (Sümer, 2017: 42).

Dolayısıyla kriz başladığında Katar için geçici ancak çok önemli bir gıda krizi baş göstermiştir. Ancak yaşanan kriz geçici olmuştur çünkü Katar kısa sürede yaşadığı problemi Türkiye ve İran gibi müttefikleri üzerinden etkisi çokta hissedilmeden çözüme ulaştırmıştır.

Krizin patlak vermesinden yalnızca 24 saat sonra Türk kargo uçakları Katar’a ihracat gerçekleştirmiştir. Kriz sonrasında 300’den fazla uçak seferi ile Türk ürünleri Katar’a ulaştırılmıştır. Haziran ayından 2017 yılının sonuna kadar geçen zaman içerisinde Türkiye’nin Katar’a yaptığı ihracat önceki seneye göre iki katına çıkmıştır. Katar’a ihracat yapan Türk firmalarının sayısı ise 2 bin 721’e ulaşırken ihracat yapan il sayısı da 13 artış göstererek 60’a yükselmiştir (Akşam, 05.04.2018).

İran ile olan ticaret tarafında ise 2016 yılı yazında 98 milyon dolar olan ticaret hacmi krizden sonra yaklaşık %60 artış göstererek ironik bir duruma da yol açmıştır. Bu durum şu açıdan ironiktir; Körfez İş Birliği Konseyinin en büyük amacı malların ve vatandaşların sınırların ötesine özgürce hareket etmesiydi. Ancak kriz de bu durum sekteye uğradığından körfez iş birliği konseyi üyesi ülkeler Katar’a ambargo uygularken aslında teşkilatın en büyük rakibinin de ekmeğine yağ sürme pozisyonuna kendilerini itmişlerdir. İlaveten Suudi Arabistan’ın hava sahasını kapatmış olması Katar Havayolları şirketinin uçuşlarını İran üzerinden gerçekleştirmektedir. Dubai’de bir ekonomist bununla ilgili olarak eğer kriz yıllar boyunca sürecektse Tahran’ın bu durumdan yüz milyonlarca dolar yeni gelir elde edeceği aşikardır şeklinde durumun vahametini ortaya koymuştur (Economist, 05.04.2017).

Lojistik kısımda da krizle birlikte önemli bir gelişme yaşanmıştır. Daha önce Katar'ın Birleşik Arap Emirlikleri'ne ait Jebel Ali limanında işlem gören kargolar içinde %85'lik payı mevcut iken yine krize paralel olarak Katar 7,4 milyar dolar maliyetle kendi limanını inşa etmiştir. Diğer yandan Suudi Arabistan'ında Süveyş kanalının güneyinde bir liman inşa ediyor olması Katar'a yaptığı/yapılan boykottan Birleşik Arap Emirlikleri'nin de ciddi zarar görmekte olduğunun bir göstergesidir. Katar lojistik şirketi ayrıca bölgesel merkezini Birleşik Arap Emirlikleri'nden boykota katılmayan Umman'a taşıyarak Umman'la ticaretini %2000 büyütmiştir (Economist, 05.04.2017).

Havayolları tarafında yapılan çözümlere ek olarak, Katar Havayolları İtalya'daki en büyük 2. Havayolu şirketi olan Meridiana Havayolları şirketinin %49'unu satın alarak hem yeni bir yatırım yoluna gitmiş hem de uçuş ağını rahatlatmıştır (Reuters, 09.04.2018).

Krizin uzun süre devam etmesi durumunda "Katar'ı bölge dışından yeni ticaret ve yatırım ortağı aramaya" (Öztürkler, 2017: 80) itmesi hasebiyle bölgedeki ekonomik dengeleri değiştirmesi ve Katar'ın ekonomik kapasitesi ile doğal kaynakları göz önüne alındığında uluslararası ölçekte de getiri ve götürüleri ortaya çıkarması mümkün gözükmektedir.

Katar ambargo devam ettiği sürece kendisine boykot uygulayan devletlerin mallarını sözleşmeleri devam etse dahi kabul etmeyeceğini ifade ederek aslında bir manada boykotu tersine çevirmiştir. Boykot uygulayan ülkeler Katar'a olan ihracat malları açısından zarar görmektedir (Middle East Monitor, 28.04.2018). İlaveten 10 Temmuz 2017'de katar bir tazminat komitesi kurarak kendisine boykot uygulayan ülkelere tazminat talebinde bulunacağını ifade etmiştir. Katar Adalet Bakanı, ülkenin Suudi Arabistan, Mısır, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri karşı tazminat talebinde bulunacağını söylemiştir (The Guardian, 09.04.2018).

Katar krizi baş gösterdikten sonra Katar'ın askeri anlamda attığı iki adım ön plana çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi Katar'a Türk askerinin davet edilmesi olmuştur. Hali hazırda aralarında askeri protokol bulunan Türkiye ve Katar daha önce 2015 yılında ortak tatbikatta görevli olarak Katar'a konuşlanan 94 TSK personeline ilaveten daha fazla Türk askerinin ülkede konuşlanmasına karar vermiştir. Bu konuda AK Parti'nin grup önerisiyle gündeme gelen Türk askerlerinin Katar'da ki varlığının 500-600 asker civarında olması öngörülmüştür (Hürriyet, 04.04.2018).

7 Haziran 2017 tarihinde yürürlüğe giren anlaşmayı müteakiben 22 Haziran'da Katar'a 23 Türk askeri ve 5 zırhlı araç sevk edilmiştir. Daha sonrasında Katar'a 45 Türk komandosu daha 11 Temmuz 2017 tarihinde intikal etmiştir. Tarihler 18 Temmuz 2017'ye geldiğinde var olan birliğe ek olarak Katar'a 171 asker ve 2 fırtına obüsü daha gönderilmiştir. Yine bu birliğe 19 Temmuz 2017'de 28 topçu asker daha ilave edilmiştir ("Türkiye İle Katar Arasındaki Güvenlik İşbirliği Ve Katar'a Üs Kurulması," 2017: 32-33).

Katar'a yöneltilen talep listesinde Türk askeri üssünün kapatılması talebi de mevcuttur. Zaten hali hazırda sürekli olarak Katar'a yöneltilen taleplerin egemenlik haklarına saldırı olduğunu ve kabul edilemeyeceğini dile getiren Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türk askerlerinin Katar'ı ancak Katar talep ettiği takdirde terk edeceğini söyleyerek Katar'a olan desteğin altını çizmiştir (Middle East Monitor, 26.04.2018).

İkinci adım ise Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte atılmıştır. Katar hali hazırda ABD ile olan ilişkilerine önem vermektedir. Katar ilk olarak Irak'a karşı kurulan koalisyona katılmış daha sonra 1992 yılında ise ABD ile bir güvenlik iş birliği anlaşması imzalamıştır. Müteakiben 1996'da Katar 800 askerlik bir hava gücü olmasına rağmen 1 milyar dolardan daha fazla bir harcama yaparak El Udeyd hava üssünü kurmuştur. 2003 Yılında ise ABD, Suudi Arabistan'daki CENTCOM merkez komuta merkezini Katar'a taşımış ve daha sonra Katar'da ikinci bir üs daha kurmuştur (Başkan, 2011). Hali hazırda zaten ABD güvenlik şemsiyesinin altında görünen Katar'a birde Türk askeri üssünün kurulmuş olması ve ilaveten bu kriz süresinde Katar'ın ABD'den 12 milyar dolarlık savaş uçağı satın alması Katar'ın kriz içerisinde askeri odaklı reaksiyonlarına örnek teşkil etmektedir (Dorsey, 2017: 6).

Bu iki önemli adım dışında Katar, Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon içerisinde bulunan Yemen'de görevli askerlerini geri çekmiştir. Suudi Arabistan'ın iddiası ise Katar'ın teröre destek vermesi sebebiyle koalisyon içerisinden çıkarıldığı yönündedir (TRT World, 06.04.2018).

Krizin ilerleyen zamanlarında yine çok önemli bir gelişmede Birleşik Krallık ve Katar arasında yaşanmıştır. Tarihler 17 Eylül 2017'ye geldiğinde Birleşik Krallık ve Katar ortak savunma anlaşması imzaladıklarını açıklamışlardır. Bu anlaşmanın en önemli kısımlarından bir tanesi Birleşik Krallık'ın Katar'a 24 adet savaş uçağı teminini içermesi olmuştur. 6 milyar sterlinlik Typhoon uçaklarının Katar'a olan satışı Birleşik Krallık açısından da son 10 yıl içerisindeki en büyük anlaşma olma statüsü taşımaktadır (Government UK, 09.04.2018).

5. SONUÇ

Geçtiğimiz yılın haziran ayında yaşanan Körfez Diplomatik Krizi hem Katar'ın kendi içinde hem de uluslararası alanda bölgeye ve Katar'a yönelik birçok noktanın farklı yönlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bilinmektedir ki Katar dünyanın en büyük LNG ihracatçısı ülke konumunda olup rezerv bakımından dünyada üçüncü sırada gelmektedir. Katar'ın iklim şartlarının elverişsizliği ve rezervlerine dayalı ekonomisi kendisine hem avantaj hem de dezavantaj oluşturmaktadır. LNG ve petrol gibi rezervlerini ihraç etmeye dayanan ekonomisi ve 2,25 milyonluk nüfusu Katar'ı refah seviyesi yüksek bir ülke konumuna taşımaktadır. Ancak temel ihtiyaçlar noktasında kendi kendine yeterliliği olmayan bir ülke olarak Katar'ın tüm bu zenginliğine rağmen kriz sürecinde ithalata bağımlı tüm kalemlerinde ve özellikle gıda alanında ciddi sıkıntılar yaşadığı gözlenmiştir.

Ekonomik alanda petrol ve doğalgazın başı çektiği göz önüne alınırsa, Katar'ın ekonominin lokomotifine haline gelmiş bu iki kaynağına olan bağımlılığı da ortaya çıkacaktır. Türkiye ve İran gibi müttefikleri tarafından vaktinde yapılmış yardımların gerçekleşmediği bir senaryoda Katar'ın ciddi bir açlık krizi ile baş başa kalabileceği gözlemlenmiştir.

Krizin ortaya çıkardığı diğer bir nokta ise dünyanın rezerv bakımından en zengin ülkelerinden biri olmasına rağmen Katar'ın hem küçük nüfusu hem de şu anki konjonktürde Basra Körfezi içerisinde bulunduğu yalnızlıktan ötürü güvenlik endişesi yaşayabilecek bir konumda bulunduğuudur. Bu sebeptendir ki bölgenin komşusu olan ülke Türkiye'nin Katar topraklarında bir askeri üs tesis etmesine ve Türk askerlerini bu üsse konuşlandırmasına müsaade etmektedir.

Katar hali hazırda dünyanın çeşitli bölgelerinde ekonomik yatırımlara gitmektedir. Bu kriz süreci göstermiştir ki, uluslararası liberal kuramın temel iddialarından birisi olan karşılıklı bağımlılık prensibi Katar örneğinde işlemektedir. Kriz süresince Katar'ın ciddi yatırımlarının olduğu ülkelerin krize olan yaklaşımı çıkarları çerçevesinde Katar'ı destekleme yönünde olmuştur. Örneğin Volkswagen firmasındaki ciddi yatırımları Almanya'nın kriz sürecinde Katar'ı destekler konumda olmasına yol açmıştır.

Kriz içerisinde anti-Katar bloğunun temel argümanlarından birisi olan medya ayağı da dikkate değer bir husustur. Katar'ın uluslararası ölçekte yayın yapan El-Cezire televizyonu hem kriz konusunda Katar'ın kendisini müdafaa edebileceği bir platform görevi üstlenmiş hem de diğer ülkelerdeki medya yatırımları sayesinde Katar karşıtı propagandalara bir nebze olsun karşı koyabilmiştir.

Günümüzde hala çözüme kavuşturulamamış olan krizin Katar'ın eksiklerini daha ciddi şekilde görmesine yol açtığı ve Katar'ın da bu eksikleri gidermek için önemli ölçüde çaba göstermesi aslında Katar'ı "öldürmeyenin güçlendirdiği" yorumuna götürmektedir. Diğer yandan ise Katar'a ciddi baskı uygulayan anti-Katar bloğu ülkelerinin de bu krizden kendilerinin de zarar gördüğü ortaya çıkmıştır.

Katar kendi içerisinde ki küçük ve kozmopolit nüfus yapısı sebebiyle görece olarak halkının vatanseverlik ve lidere duyulan bağlılık gibi kavramlarıyla anılan bir ülke olarak görünmediği halde 2017 krizi halktaki bütünleşme, vatanseverlik ve lidere bağlılık duygularını artırdığı gözlemlenmiştir.

Bölge özelinde bakıldığında anti-Katar bloğu ülkelerinin krizin başlangıcında kullandıkları ana argümanların Katar'ın teröre destek verdiği iddiaları olmasına rağmen, Katar'a yöneltilen 13 maddelik talep listesinde Türk askeri üssünün Katar topraklarındaki varlığının sona erdirilmesine ilişkin talepte blok ülkelerinin taleplerinin tutarsızlığına örnek teşkil etmektedir.

Sonuç olarak 2017 yılının hala nihayete ermemiş olan Basra açmazı hem uluslararası ilişkiler literatürü için hem Katar için hem de bölge ülkeleri için önemli dersler ortaya çıkarmıştır. Katar'ın jeopolitik konumu sebebiyle, bu açmazı nihayete erdirse bile bölgede sürekli sorun yaşama ihtimali mevcut olduğundan ötürü, özellikle çıkar tanımlamalarını dikkatli hesaplamalar ile yaparak, olası

krizlerde uygulamaya konulabilecek acil eylem planları oluşturması, bölge dışı ülkelerle müttefiklik kurmak veya anlaşmalar yapmak yoluyla, ticari yatırımlara giderek karşılıklı bağımlılık oluşturma yoluyla “incinebilirliğini” azaltması hayati görünmektedir.

KAYNAKÇA

(2017) “Türkiye İle Katar Arasındaki Güvenlik İşbirliği Ve Katar’a Üs Kurulması”, Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz, 9(81): 47-48.

Akdoğan, İ. (2017) “Katar Krizi: Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması”, Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz, 9(81): 16-20.

Akşam (2018). “Katar’a ambargo ticareti patlattı”, <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/katar-ambargo-ticareti-patlatti/haber-713442>, (05.04.2018)

Al-Jazeera (2018) “Qatar group to seek blockade damages from Gulf states”, <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/qatar-group-seek-blockade-damages-gulf-states-170611052533110.html>, (25.04.2018)

Al-Jazeera (2018) “Qatar rebuts Bahrain destabilisation claim”, <https://www.aljazeera.com/news/2017/06/qatar-rebuts-bahrain-destabilisation-claim-170617112756824.html>, (07.04.2018)

Al-Jazeera (2018) “Qatari emir: Our sovereignty is a red line”, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/qatar-emir-blockading-countries-regime-change-171029194842654.html>, (10.04.2018)

AlJazeera Centre for Studies (2014) “Qatari Foreign Policy: Fine Tuning or Redirection?”, Doha.

Arab News (2018) “Qatar seeks Kuwaiti mediation after powerful Arab nations shun it”, <http://www.arabnews.com/node/1110836/middle-east>, (06.04.2018)

Atanasiu, M. (2017) “Qatar Crisis In The Recent Security Context Of The Middle East”, International Scientific Conference "Strategies XXI": 109.

Başkan, B. (2011) “Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar’ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi”, Policy, 65(4): 1-18.

BBC Türkçe (2017) “Katar krizinin 4 nedeni”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40176025>, (01.04.2017)

Bloomberg (2017) “Accused of Supporting Terror, Qatar Points the Finger at its Neighbors”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-19/qatar-reminds-gulf-critics-of-9-11-as-crisis-enters-third-week>, (01.05.2018)

Bloomberg (2017) “Singled Out by Trump, Qatar Hires Ashcroft’s Firm”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-10/singled-out-by-trump-qatar-hires-former-top-law-man-to-lobby>, (07.04.2018)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2017) “Katar Ülke Bülteni”, İstanbul.

Diriöz, A. O. (2009) “Katar’ın Çok Yönlü Dış Politikası”, *Orta Doğu Analiz*, 1(3):61-67.

Diriöz, A. O. (2017) “Körfez’de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD’nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri”, *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz*, 9(81): 28-31.

Doha News (2018) “Gulf states reduce 13 demands on Qatar to six 'principles’”, <https://dohanews.co/gulf-states-reduce-13-demands-on-qatar-to-six-principles/>, (02.04.2018)

Dorsey, J. (2017) “The Gulf Crisis: Small States Battle It Out”, *The Turbulent World of Middle East Soccer* : 6.

Economist (2017) “The boycott of Qatar is hurting its enforcers”, <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21730426-if-saudis-and-emiratis-will-not-trade-doha-iranians-will-boycott>, (05.04.2017)

Efe, İ. (2017) “Katar Krizi ve Al Jazeera”, *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz*, 9(81): 38-41.

Ermağan, İ. ve Gümüş, B. (2014) “Katar Dış Politikası ve Arap Baharı”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2): 300-320.

Government UK (2018) “Defence Secretary in Doha as multi-billion pound jet contract with Qatar is signed”, <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-in-doha-as-multi-billion-pound-jet-contract-with-qatar-is-signed>, (09.04.2018)

Hürriyet (2018) “Mehmetçik’e Katar görevi”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mehmetcike-katar-gorevi-40483252>, (04.04.2018)

Independent (2017) “Qatar just accused UAE of violating international law”, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-uae-international-law-hacking-news-agency-al-jazeera-cyber-attack-gulf-united-arab-emirates-a7845456.html>, (08.04.2018)

Independent (2017) “Qatar responds to Arab neighbours’ demands over alleged terror links”, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-response-diplomatic-feud-saudi-arabia-bahrain-iran-terror-links-a7824406.html>, (07.04.2018)

Jones, M. (2017) “Hacking, bots and information wars in the Qatar spat”, *The Qatar Crisis* :8-9.

Koçgündüz, L. M. (2011) “Basra Körfezi'nin Parlayan İncisi: Katar”, *The Sparkling Pearl Of The Persian Gulf: Qatar.*, 3(26): 71-81.

Middle East Monitor (2017a) “Erdogan sets a condition for Turkish troops to leave Qatar”, <https://www.middleeastmonitor.com/20170706-erdogan-sets-a-condition-for-turkish-troops-to-leave-qatar/>, (26.04.2018)

Middle East Monitor (2017b) “Qatar refuses to accept goods originating in boycott countries”, <https://www.middleeastmonitor.com/20170627-qatar-refuses-to-accept-goods-originating-in-boycott-countries-2/>, (28.04.2018)

Middle East Monitor (2017c) “Timeline: Arab rift with Qatar”, <https://www.middleeastmonitor.com/20170614-timeline-arab-rift-with-qatar/>, (07.04.2018)

Naheem, M. A. (2017) “The dramatic rift and crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (GCC) of June 2017”, *International Journal of Disclosure and Governance*, 14(4): 265-277.

Öztürkler, H. (2017) “Katar Krizinin Ekonomi Politikği”, *Middle Eastern Analysis / Ortadogu Analiz*, 9(81): 78-80.

Peterson, J. E. (2006) “Qatar and the World: Branding for a Micro-State”, *Middle East Journal*, 60(4): 732-748.

Reuters (2017) “Qatar Airways expands airline investments with Italy's Meridiana”, <https://www.reuters.com/article/us-qatar-airways-italy-meridiana/qatar-airways-says-acquires-minority-stake-in-parent-of-italys-meridiana-idUSKCN1C32CC>, (09.04.2018)

Reuters (2017) “Qatar says won't negotiate until economic boycott ends”, <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-minister/qatar-says-wont-negotiate-until-economic-boycott-ends-idUSKBN19A1TX>, (29.04.2018)

Reuters (2018) “Qatar says it faces campaign of lies, denies interfering”, <https://in.reuters.com/article/gulf-qatar-foreignministry/qatar-says-it-faces-campaign-of-lies-denies-interfering-idINKBN18W0RF>, (06.04.2018)

Stephens, M. (2017) “Why key Arab countries have cut ties with Qatar — and what Trump had to do with it”, *The Qatar Crisis* :12.

Sümer, V. (2017) “Katar Krizi ve Gıda Güvenliği”, *Middle Eastern Analysis / Ortadogu Analiz*, 9(81): 42-43.

The Guardian (2017) “Qatar seeks compensation over Arab blockade”, <http://www.theguardian.com/world/2017/jul/09/qatar-to-seek-compensation>, (09.04.2018)

The National UAE (2018) “The 13 demands on Qatar from Saudi Arabia, Bahrain, the UAE and Egypt - The National”, <https://www.thenational.ae/world/the-13-demands-on-qatar-from-saudi-arabia-bahrain-the-uae-and-egypt-1.93329>, (01.04.2018)

TRT World (2018) “Qatar pulls out of Saudi-led coalition on Yemen”, <https://www.trtworld.com/mea/qatar-pulls-out-of-saudi-led-coalition-on-yemen-7695>, (06.04.2018)

Ulrichsen, K. C. (2017) “What’s going on with Qatar?”, The Qatar Crisis.

VOA News (2018) “Qatar’s Emir Amends Anti-Terrorism Laws”, <https://www.voanews.com/a/qatar-emir-amends-anti-terrorism-laws/3953222.html>, (09.04.2018)